

Партія Українських Соціалістів-Револуціонерів.

„Боротьбою здобудем ми право своє!“

Ф. Волховський

Казка про салдатську душу.

Друге українське видане
в перекладі

Миколи Залізняка.

Друк і наклад партійної друкарні.
1915.

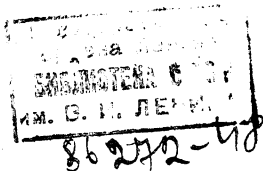
1346

Від редакції.

Перше українське виданє Ф. Волховського „Казки про салдатську душу“ появило ся в нашім видавництві в 1911 році в Чернівцях. Тепер показала ся потреба другого виданя сеї гарної річи. Рівночасно з сею казкою появляеть ся другим виданєм „Казка про неправедного царя“ (перше виданє вийшло в 1903. році в Женеві накладом Аграрної ліґи) і казка про те „Як мужик став довжником у всіх“.

За редакцію

Микола Залізняк.

Казка про салдатську душу.

Одного разу сатана оглядав у пеклі грішні душі й бачить — офіцерських душ у нього до біса, а салдатських зовсім нема. — „Що се, думає, таке? Покликати сюди чорта, що наглядає над військом!“

Явив ся чорт; весь генеральськими погонами обшитий, замість рогів два сталеві штики, замість хвоста шабля, замість очей дві олов'яні кулі, в кожній лапі по нагайці, а на самім заду герб його імператорської величності — все, як слід. Став військовий чорт перед сатаною, засалютував і чекає.

— Чому се, — гукнув на нього сатана, нема у нас жадної салдатської душі? Офіцерських душ багато, а салдатських зовсім нема.

— Осмілюю ся доложити вашій сатанинській величності: з офіцерів мало хто не продав нам своєї душі за чини, за ордени, за пенсії та нагороди; а салдат дбає про свою душу, бо він з робочого або селянського стану; ще до рекрутчини обдерли його, тільки в нього маєтку й лишило ся, що душа; ось він її й береже.

— Дурню! — ще страшнійше гукнув сатана — коли салдат убогий, тим легше його спокусити!

Власне, що ні, — відповідає військовий чорт, — я вже пробував. Гроші йому давав за душу. Та що ж поробиш, коли більше як пятьдесят копійок він ніколи в руках не мав; понад піврубля він і рахувати не вмів, ну, а піврубля він без мене, не продаючи душі, добуде.

— А чини?

— Давав, — знову відповів військовий чорт. — Давав йому генеральство, коли він віддасть свою душу. Не вірять. „Дурня якого, каже, знайшов. Деж се видано, щоби в російським війську салдата робили генералом?“ І дійсно, годі повірити, бо в цілім війську нема жадного генерала з салдатів.

— А ордени?

— Та які для салдата ордени? Для офіцерів, дійсно, багато сих играшок є: тут і Александрі й Андрей, й Станіслави, і птахи всякі — орли білі, орли чорні! А для салдата що? Медалями йому не грати ся — не маленький; є один хрест Георгій та ще Анненський знак — від кари на тіло ніби то визволяє, але се слова одні. Ось недавно губернатор один селян усмиряв: сік, сік, дійшов нарешті до запасного салдата; той і каже: — Я георгієвський кавалер, не маєте права мене карати. — Ага, каже губернатор, — ти кавалер? Всипати йому подвійну порцію!

Задумався сатана. І пішов від тих його дум густий чад по цілім пеклі; зібрався сей чад в густі чорні хмари, і почало звідти вогнем кидати й ніби з батарей стріляти, все голоснійше, так що нарешті й сам сатана прокинув ся з задуми.

— Так ось що, сказав він, звертаючи ся до чорта, що стояв перед ним в поставі, — коли не можна у салдата купити душу, то треба її вкрасти або підміняти. Ідиж і роби!

Засалютував військовий чорт, повернувшись на пятах і — марш! — просто до полкового командира.

А полковий командир саме тоді дуже зайнятий був: вираховував, скільки грошей матиме, як буде салдатів гнилими сухарами годувати. Хлоп він був високий, товстий, але рахунки не дуже добре знав. Тому не диво, що з бідолахи аж піт ллявся, дарма, що мундур був давно розщиплений. Але як побачив він перед собою чорта, зараз заціпнув мундур на всі гудзики, встав з крісла й гречно вклонився.

Чим можу служити вашому високодіявольському превосходительству? — спитав він таким солодким голосом, якою від нього не лише салдати, але й офіцери ніколи не чували.

— Що до салдатської душі... — процідив чорт крізь зуби, розлягаючи ся на кріслі, в той час як господар лишився стояти. — Чи не гадаєте ви, полковнику, що для салдата душа — тільки перешкода в службі?

— Так, так! Свята правда! — сказав горячо полковник, і очи в нього засвітили ся, а лице налило ся кровю. — Закон каже: щоби бути добрим салдатом, сліпо слухай ся начальства. А хіба може він слухати ся сліпо, коли він має людську душу? Чоловік з душею боїть ся погубити душу, боїть ся зле зробити; він думає, а салдат не повинен думати; звеліли рідну матір застрілити — стріляй!

— Так чого ж ви терпите у салдата душу!

— Я терплю? — здивував ся полковник. Вибачайте! Скільки разів докладавав про знищене салдатської душі, і само висше начальство думає про се. Але способів відповідних нема. Нічого не виходить. Чи я ж не старав ся! Чим лише не нищив сю душу! — і наукою й мукою; годував так, що просто диво в чім лиш душа тримаєть ся, але всеж тримаєть ся! Тримаєть ся проклята!

— Ну ні, се не те, — сказав чорт і засміяв ся. — Коли ви будете морити салдата голодом доти, доки в ньому й душа перестане тримати ся, так він помре, й більше нічого! Вам се, розумієть ся, добре, бо економія велика; але справа з душею не посунеть ся наперед. Ні, треба, щоби салдат лишив ся живий, треба навіть відгодувати його, але душу в нього треба вкрасти.

— Так, але як, ваше високодіявольське превосходительство? Як?

— Се вже не ваш клопіт. Ви поручіть сю справу полковому попови; він і вкраде.

У полковника від радісної несподіванки аж віддих у грудях спер ся. Він роззявив рота, вибалушив очі й на хвилину не міг вимовити й слова. Потім ударив себе по лобі й сказав:

— Дійсно! Адже як просто! А я, дурень, і не подумав про се!

— Тільки ось що... — Знову заговорив чорт в задумі, — що дати на місце сеї душі? Адже годі чоловіка лишити з порожнім місцем; треба що небудь в нього вложити замість душі...

— Про се ви вже не турбуйте ся. Се є; се вже готове — присягою підмінити душу — найкраще буде.

Чорт замислив ся.

Бачите, — почав він, помовчавши, — слова там такі є... ніби не підходять до нашого сатанинського діла: „обіцяю й присягаю всемогучим богом, перед святим його евангелієм!! Адже душі ми для його сатаринської величності здобуваємо, в його високім імені виступаємо, а там маєте — імя боже й евангеліє...

— Ах, ах! ах! — Заахав полковник і навіть руками замахав. — Вибачте мені мою салдатську отвергість, але ви, ваше високодіявольське превосходительство, як мала дитина кажете! Що за біда, які в присязі слова? Хиба в словах суть? Не в словах штука, які салдат вимовляє, а в ділах, які ради тих слів робить. Коли ж він, роблячи діявольські діла, буде думати, що його оправдане в тих божественних словах, які він ви-

мовляє в присязі, то тим краще, — тим певнійше він свою душу погубить!

Поки полковник говорив, притискаючи руки до серця, чорт дивив ся на нього зі здивованем. — От паскудна душа! — думав він, — самого чорта в паскудстві перейшов! Як би він і мене не ковтнув!.. Але ні, жартуєш! Руки короткі!

Подумати все се чорт подумав, але на голос не вимовив. Навпаки, він радісно скочив з крісла, вдарив полковника на плечу, притяг до себе й поцілував.

— Молодець! — гукнув він. — Бути тобі корпусним командиром! Самій сатанинський величності про тебе скажу!

Від такої начальницької ласки у полковника аж мурашки шкірою пішли, а хоч від чортівського поцілунку почало його нудити, одначе він стримав ся й лише острогами дзвенькнув.

— Ну, сказав військовий чорт, — до праці! А мені треба далі в інших справах.

Сказав се і зник.

А полковник узяв ся до справи. Послав по полкового попа, доручив йому текст присязи; обговорили вони все. випили й закусили, батюшка перцівку полковника похвалив.

— Люблю сей напій, сказав він, ціна майже та сама, як і очищеної, але смутку наганяє більше!

— Ось ви кажете, батюшко, що „смуток наганяє“, а мені даєприємність, — сказав полковник.

— А я що ж кажу? І я кажу те саме. Адже се від чоловіка залежить. Візьмім, наприклад,

соціалістів і революціонерів, сих виродків пекла! Тому що нутро у них розбійницьке, вони перцівки й не вживають, бо не можуть знести смутку; але для нас з вами, наприклад, як для людей богобоязливих і з чистою совістю, навіть смуток дає втіху.

* * *

Надійшов піст, почав салдат говіти.

Саме перед тим пустили його на вільну роботу. Трафила ся йому добра робота: на сусідного фабриканта з себе жили тягти.

Витягнув він з себе жил на дванайцять сажнів і одержав за се рубель і дваццять копійок. За шістьдесять копійок купив наливки фельдфебели, яку приобіцяв йому, як що він впише його до списку тих, що йдуть на відпустку; за сорок копійок купив очищеної взводному за те, що промовив на його користь фельдфебелеви, пятнайцять копійок рішив дати попови за говіне, три копійки на свічку, а дві копійки лишили ся йому на власні потреби.

Ось прийшов він на сповідь, ударив поклін до землі, поклав свої п'ять копійок на налой і чекав. А піп зітхнув з глибини своєї бездонної утроби, звів очи до гори й каже:

— Чи розумієш, сину мій, до якого великого таїнства ти приступаєш? Сам Господь нині тут перебуває й тебе слухає. Тому маєш ти в страху і покорі великій розкрити свою душу й виложити її перед мене!

Каже він се, а сам в руках друковану присягу тримає; і як тільки салдат перед ним розкрив ся й виложив на налой свою душу, як він її лівою рукою закрію, а правою на її місце в салдата присягу вложив.

Потім прикрив його епітрахілю, проказав молитву — іди!

Пішов салдат і чує. — ніби йому в груди осиковий кілок вбито. Що се, гадає, таке? По сповіди легше має бути, а йому багато тяжше. Та нічого не поробиш — прийшов до казарми, ліг.

А піп теж не дримає. Встиг уже до полковника прибігти.

Ось вона, — каже — салдатська душа. Прощу взяти!

Подивив ся на неї полковник і замкнув до казенної скрині.

Тільки й бачив салдат свою душу!

А полковник, заволодівши салдатською душею, почав задавати йому задачі.

Насамперед він звелів доносити йому про все, що робить ся й говорить ся в роті, щоби не було „шкоди для інтересу його величності“.

Потім послав побити прикладом салдатського брата, який на сусідній фабриці забастовку проголосив.

Потім звелів побратати ся з хуліганом Іванком Каїном і в кумпанії з ним ограбувати жидівський склеп, а самого жида з жінкою і двома дітьми забити, на славу російської зброї, лютою смертю.

Далі, пригадавши салдатови, що той обіцяв „для свояцтва і дружби проти служби й присяги не виступати“, — вислав його полковник до рідного села сікти рідного батька за те, що той хотів повернути заграбовану поміщиком землю.

Потім звелів розстріляти свого ж брата-салдата за те, що той не витерпів знущання над собою офіцерів.

Нарешті, коли в місті не знайшло ся ката, що схотів би повісити неповнолітнього хлопця, якого полевий суд засудив на смерть за те, що він бажав добра народови, полковник поручив виконати кару салдатови.

І все салдат робив. А коли його питали, як йому совість дозволяє все виробляти, він відповідав:

— А щож — присяга!

І так воно може довго би тягнуло ся, але послав одного разу полковий командир салдата в карній експедиції проти латиша, який від німецького барона свою прадідівську землю відбирав. Як побачив латиш, що салдат уже на нього націлив ся, то подумав, що замість йому самому помирати, хай краще вмре його вбивця, та й та-рахнув салдатови з мавзера кулею просто в серце. І прийшов тут салдатови кінець.

Взяли салдата, поклали в трумну й почали ховати. Та не як небудь, а з музикою й воєнними почестями.

А полковий піп навіть промову виголосив, в якій сказав, що „сей христолюбивий воїн, яко розбійник, вже нині буде з Христом в раю!“

Лежить салдат у трумні й тішить ся. „Ось, — думає, — хоч і жив я собачим житєм і згинув ні за понюх табаки, за те ховають добре і до раю я піду“.

Зачекав він до ночі, а там виліз з могили та й гайда — просто до неба.

Чи довго, чи коротко він ішов, аж нараз бачить — світло якесь невідоме. Глянув, аж перед ним райська брама. Став він по військовому й застукав легенько. Зараз відчинила ся в брамі фіртка й виглянув дідусь з добрими-предобрими очима, а як глянув на салдата, стало йому легко й гарно. А був се святий Петро, що має ключі від райської брами.

— Чого хочеш, служивий? — запитав він.

— Так що великому цареві імператорови, самодержцю всеросійському й законному його імператорської величності всеросійського престолу наслідникови служив, не жалуючи життя свого, до останной кроплі крови, а тому покірно прошу пропустити в райське житє.

— А покажи душу.

Салдат вийняв з себе присягу й подав її святому. Святий Петро мовчки глянув на нього, потім на присягу, потім знову на салдата, і нараз лице його стало сумне, а з очей потекли сльози. — Бідний ти, бідний! — сказав він, хитаючи головою. — Та хиба ж се душа? Се казенна присяга й нічого більше!

Салдат, як і давнійше, стояв по військовому, мовчав і лише часто-часто моргав очима.

Ні, голубчику, — сказав святий сумним голосом, — сюди бездушних не приймають.

Він тяжко зітхнув і замкнув фіртку. Салдат оглянув ся навколо себе і побачив, що світло зникло й навколо нього була пільма. І знову він почув, ніби у нього в грудях забито осиковий кілок. Потім він почав холодіти й трясти ся, а коли холод дійшов до серця, то стало так незносно, що захотіло ся крикнути; але голосу не було. Він хотів заплакати, але й сліз не було.

Довго він так стояв, повний страшної муки. Нарешті, не маючи сили довше її зносити, скрикнув він глухим голосом:

— Що ж мені тепер робити?

Слабе світло знову зявило ся перед ним — то святий Петро знову відчинив фіртку.

— Іди й шукай свою душу, — сказав він; — коли знайдеш — твое діло не пропаще!

Салдат повернув ся знову серед темряви і пішов назад на землю. Осиковий кілок сверлував йому груди; здавало ся, що до кожної ноги були привішені стопудові тягари...

Але він ішов.

Братця, побажаємо йому, щоби він як найшвидше знайшов свою душу!

Вийшли з друку такі книжки:

1. М. Михайленко — Національне питання в Росії й війна.
2. М. Михайленко — Росія й Україна.
3. М. Залізник — Самостійна Україна — не-соціалістичне гасло?
4. М. Залізник — Українці, Росія й війна.
5. М. Михайленко — „Визвольні маніфести“ російського уряду в теперішній війні.
6. Ю. Ручка — Російські соціалісти й теперішня війна.
7. В. Лібкнехт — Чи Європа має скозачити?
8. С. Дікштайн — Хто з чого живе?
9. Ф. Волховський — Казка про салдатську душу.
10. Ф. Волховський — Казка про несправедного царя, друге українське видання.
11. Ф. Волховський — Як мужик став довжником у всіх.
12. М. Драгоманів — Віра і громадські справи, друге українське видання.
13. В Швачка — Чому позичали віру.
14. В. Рюмінський — Повстане селян в Англії.
15. М. Лозинський — Українська Галичина — окремий коронний край.

В німецькій мові вийшли :

1. Georg Ruczka — Die russischen Sozialisten und der gegenwärtige Krieg.
 2. Georg Ruczka — Die französischen Sozialisten und der Krieg.
-

Друкують ся або готують ся до друку :

1. Галичина й її національне значіне для України.
2. М. Лозинський — Утворене українського коронного краю в Австрії.
3. Х. Житловський — Соціалізм і національне питанє.
4. М. Борисов — Соціалізм і проблема національної автономії.
5. Національна справа й Партія Соціалістів-Револуціонерів.
6. К. Кавтський — Національність й інтернаціональність.
7. К. Кавтський — Національна держава, імперіялістична держава й союз держав.
8. Дмитро Сметанка — Соціалізм, завойовницька політика, патріотизм і націоналізм.
9. Л. Василенко — Світова війна.
10. І. Сокира — Хай Европа козачіе!
11. Е. Бернштайн — Інтернаціонал робітничої кляси й європейська війна.

12. М. Драгоманів — Чудацькі думки про українську національну справу.
13. М. Драгоманів — Листи на наддніпрянську Україну.
14. М. Драгоманів — Про неволю віри.
15. М. Драгоманів — Рай і поступ.
16. Е. Пернерсторфер — Про новітній націоналізм.
17. К. Ляйтнер — Імперіялізм московського народу.
18. К. Реннер — Національна справа, імперіялізм і соціалізм.
19. А. Бах — Цар — Голод, друге українське видання.
20. Др. Осип Назарук — Що се є: суспільні класи, боротьба клас, буржуазія, пролетаріят, капіталізм і організація.

